

# МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ РІВНЯ АДАПТИВНОЇ ГНУЧКОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ

МУШНИКОВА С. А.

Дніпропетровськ

Ринкові умови господарювання з постійною зміною економічних та політичних факторів впливу вимагають підвищення рівня конкурентоздатності всіх рівнів національної економіки. Реальному сектору економіки і промисловим підприємствам, як основній складовій національної економіки, відводиться провідна роль в рішенні цих питань. Але на сьогодні промислові підприємства стикаються з рядом проблем, пов'язаних саме з впливом факторів як зовнішнього (зміна політичної ситуації в країні, недосконала система оподаткування, недостатній рівень державної підтримки суб'єктів господарювання, зростання цін на енергоносії, зростання рівня інфляції та ін.) так і внутрішнього (зношеність основних фондів, недостатній рівень кваліфікації кадрів, недосконала система управління підприємствами та ін.) впливу. Це призводить до зниження якості товарів (робіт, послуг), втраті конкурентних позицій саме промислових підприємств. Наслідками проблем які виникають на промислових підприємствах є: зниження обсягів виробництва, підвищення рівня собівартості продукції, зниження рівня продуктивності праці, погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання, зниження рівня вартості підприємства. Одним з виходів із складної ситуації що склалася на промислових підприємствах є впровадження новітніх технологій виробництва, удосконалення матеріальної бази підприємств та використання новітніх форм і методів управління, тобто впровадження інновацій.

Для забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо адаптації промислових підприємств до умов функціонування які склалися, необхідно використання сучасних інструментів, насамперед, управлінського аналізу який буде спрямований саме на рішення поставлених цілей.

Поняття управлінського аналізу виникло на заході в середині 80-х років XX сторіччя. Цьому питанню присвячено багато праць закордонних економістів-аналітиків: Друрі К.[1], Хелферт, Ерик А. [2], Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж. [4], Скоун Т. [5], Шим Дж. К., Сигел Дж. Г. [6] та ін. Але автори виділяють управлінський аналіз як складову управлінського обліку, який виконує одну з основних функцій менеджменту, та не розглядають аналіз як самостійну функцію управління. На пострадянському просторі управлінський аналіз все частіше не відокремлюється від комплексного економічного аналізу суб'єктів господарювання, чому є підтвердження робіт М. И. Баканова, А. Д. Шеремета [8], А. Т. Гіляровської [9], В. В. Ко-

вальова [10], Г. В. Савицької [12, 13], М. Г. Чумаченко [15], В. О. Меца [16] та ін. У рамках використання управлінського аналізу на сучасному етапі розвитку ринкових умов функціонування промислових підприємств необхідно впровадження методики аналізу для прийняття інноваційних управлінських рішень.

Метою дослідження є аналіз та обґрунтування показників оцінки рівня адаптивної гнучкості промислових підприємств в рамках інноваційної діяльності суб'єктів господарювання для формування системи управлінських інновацій.

Сучасний управлінський аналіз повинен змінювати акценти цільової спрямованості та сутності в зв'язку із значними змінами в макроекономіці та їх впливом на господарську діяльність на макрорівні. Становлення економіки, яка базується на принципово новому рівні знань, перехід від екстенсивного розвитку до інноваційного економічного зростання з використанням не тільки нових технологій, але й принципів інноваційного управління, породжують сучасні підходи к оцінці факторів економічного розвитку, к оцінці вартості бізнесу, майбутньої дохідності.

На сьогодні існує велике розмаїття наукових джерел вітчизняних і закордонних авторів, пов'язаних з методологією комплексного економічного аналізу, який ототожнюють з управлінським аналізом. Найбільш вагомими роботами з формування методик управлінського аналізу за видами діяльності суб'єктів господарювання на пострадянському просторі стали роботи авторів, які наведені в *табл. 1*.

Аналіз сучасних методик управлінського аналізу за видами діяльності суб'єктів господарювання показав, що найбільш розкриті питання з оцінки виробничої, фінансової та трудової діяльності підприємств. Ці види діяльності підприємств охоплені всіма авторами методик. З підвищенням значущості маркетингової та управлінської діяльності у функціонуванні підприємств вважаємо за необхідне приділяти цим питанням більш уважного характеру, що знайшло відображення лише у деяких авторів методик управлінського аналізу [9, 10, 14, 15]. З виходом підприємств на європейський та світовий ринки виникає необхідність більш ретельної уваги до прийняття управлінських рішень стосовно інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, але ці питання відображені в аналізі недостатньо [9, 15]. З необхідністю інноваційного економічного розвитку національної економіки необхідним та гострим стає питання інноваційної активності суб'єктів господарювання. Жодна з представлених методик комплексного економічного (управлінського) аналізу не відображує специфічної інноваційної діяльності підприємств (див. *табл. 1*).

## Методики управлінського аналізу за видами діяльності

| Автор(и)                                                                | Види діяльності промислового підприємства |           |              |           |         |              |             |                     |
|-------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|-----------|--------------|-----------|---------|--------------|-------------|---------------------|
|                                                                         | Управлінська                              | Виробнича | Маркетингова | Фінансова | Трудова | Інвестиційна | Інноваційна | Зовнішньоекономічна |
| 1. М. І. Баканов, А. Д. Шеремет [8]                                     |                                           | +         |              | +         | +       |              |             |                     |
| 2. В. В. Ковальов, О. Н. Волкова [10]                                   |                                           | +         | +            | +         | +       |              |             |                     |
| 3. Н. Г. Чумаченко [15]                                                 | +                                         | +         |              | +         | +       | +            |             | +                   |
| 4. А. І. Алексєєва, Ю. В. Васильєв, А. В. Малєєва, Л. І. Ушвицький [14] | +                                         | +         | +            | +         | +       |              |             |                     |
| 5. В. О. Мец [16]                                                       |                                           | +         |              | +         | +       |              |             |                     |
| 6. Є. В. Мних, П. Ю. Буряк [17, 18]                                     |                                           | +         |              | +         | +       |              |             |                     |
| 7. Б. В. Прикін [11]                                                    |                                           | +         |              | +         | +       |              |             |                     |
| 8. Г. В. Савіцька [12, 13]                                              |                                           | +         |              | +         | +       |              |             |                     |
| 9. В. А. Чернов [19]                                                    |                                           | +         | +            | +         | +       | +            |             |                     |
| 10. Л. Т. Гіляровська [9]                                               | +                                         | +         | +            | +         | +       | +            |             | +                   |

До умов високої конкурентної боротьби підприємство може адаптуватися лише при розгляді інноваційної діяльності як необхідною передумові стабільного тривалого розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Аналіз сучасних методик управлінського аналізу є підставою для формування автором системи показників.

Саме у цій комбінації класичні показники різноманітних видів аналізу дозволяє оцінити рівень адаптивної гнучкості підприємств, що є об'єктивною основою розробки та реалізації управлінських інновацій в сучасних економічних умовах (табл. 2).

Таблиця 2

## Показники оцінки рівня адаптивної гнучкості в системі формування управлінських інновацій

| Показники                                                      | Модель розрахунку | Скорочення                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|----------------------------------------------------------------|-------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1                                                              | 2                 | 3                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| 1. Показники використання виробничих ресурсів                  |                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| 1.1. Показники ефективності виробничих засобів                 |                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Середня вартість основних виробничих фондів                    |                   | $F_H$ – вартість основних фондів на початок періоду;<br>$F_{вв}$ – вартість введених основних фондів за період;<br>$F_{в}$ – вартість виведених основних фондів за період;<br>$m$ – кількість повних місяців функціонування введених основних фондів;<br>$m_1$ – кількість повних місяців функціонування виведених основних фондів |
| Фондовіддача                                                   |                   | $N$ – обсяг реалізованої продукції;<br>$F_{оф}$ – середня вартість основних виробничих фондів                                                                                                                                                                                                                                      |
| Фондоємність                                                   |                   | $N$ – обсяг реалізованої продукції;<br>$F_{оф}$ – середня вартість основних виробничих фондів                                                                                                                                                                                                                                      |
| Рентабельність основних фондів                                 |                   | $P$ – прибуток від реалізації підприємства;<br>$F_{оф}$ – середня вартість основних виробничих фондів                                                                                                                                                                                                                              |
| Амортизація                                                    | $A_m$             | Відшкодування в грошовій формі зносу основних фондів підприємства                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| Амортизаційна віддача                                          |                   | $A_m$ – амортизація;<br>$N$ – обсяг реалізованої продукції                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| 1.2. Показники ефективності використання матеріальних ресурсів |                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Матеріальні витрати                                            | $M$               | –                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |

| 1                                                                           | 2                                                       | 3                                                                                                                                                                                               |
|-----------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Матеріаловіддача                                                            | $M_o = \frac{N}{M}$                                     | $N$ – обсяг реалізованої продукції;<br>$M$ – матеріальні витрати підприємства                                                                                                                   |
| Матеріалоємність                                                            | $\lambda^M = \frac{M}{N}$                               | $N$ – обсяг реалізованої продукції;<br>$M$ – матеріальні витрати підприємства                                                                                                                   |
| Коефіцієнт обіговості                                                       | $\lambda^E = \frac{E}{N}$                               | $E$ – середня вартість обігових засобів товарно-матеріальних цінностей;<br>$N$ – обсяг реалізованої продукції                                                                                   |
| Коефіцієнт закріплення                                                      | $\lambda^Z = \frac{N}{E}$                               | $E$ – середня вартість обігових засобів товарно-матеріальних цінностей;<br>$N$ – обсяг реалізованої продукції                                                                                   |
| 1.3. Показники ефективності використання праці                              |                                                         |                                                                                                                                                                                                 |
| Чисельність виробничого персоналу                                           | $R$                                                     | –                                                                                                                                                                                               |
| Продуктивність праці                                                        | $D = \frac{N}{R}$                                       | $N$ – обсяг реалізованої продукції;<br>$R$ – чисельність виробничого персоналу                                                                                                                  |
| Оплата праці                                                                | $U$                                                     | Витрати з оплати праці працюючого персоналу з нарахуваннями                                                                                                                                     |
| Реалізація продукції на 1 грн оплати праці                                  | $\lambda^U = \frac{N}{U}$                               | $N$ – обсяг реалізованої продукції;<br>$U$ – оплата праці                                                                                                                                       |
| 2. Показники продажу продукції                                              |                                                         |                                                                                                                                                                                                 |
| 2.1. Показники оцінки продажу продукції                                     |                                                         |                                                                                                                                                                                                 |
| Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)                   | $N = F \cdot a$<br>$N = M \cdot M_o$<br>$N = R \cdot D$ | $F$ – вартість необоротних активів;<br>$f$ – фондівіддача;<br>$M$ – матеріальні витрати;<br>$M_o$ – матеріаловіддача;<br>$R$ – чисельність виробничого персоналу;<br>$D$ – продуктивність праці |
| 2.2. Показник собівартості продукції                                        |                                                         |                                                                                                                                                                                                 |
| Собівартість реалізованої продукції                                         | $S = M + U + A_M + \text{ін. витр.}$                    | $M$ – матеріальні витрати;<br>$U$ – витрати на оплату праці;<br>$A_M$ – амортизація                                                                                                             |
| 2.3. Показники оцінки величини та структури авансованого капіталу (активів) |                                                         |                                                                                                                                                                                                 |
| Активи                                                                      | $A = \Phi + E$                                          | $F$ – вартість необоротних активів;<br>$E$ – середня вартість обігових засобів                                                                                                                  |
| 3. Показники ефективності господарської діяльності                          |                                                         |                                                                                                                                                                                                 |
| 3.1. Показники прибутку та рентабельності підприємства                      |                                                         |                                                                                                                                                                                                 |
| Прибуток від реалізації                                                     |                                                         | $N$ – обсяг реалізованої продукції;<br>$A_z$ – акцизний збір;<br>$ПДВ$ – податок на додану вартість                                                                                             |
| Валовий прибуток                                                            | $GP = P - S$                                            | $P$ – прибуток від реалізації підприємства;<br>$S$ – собівартість реалізованої продукції                                                                                                        |
| Чистий прибуток                                                             | $NI = GP + \text{Ін. доходи} - \text{Ін. витрати}$      | $GP$ – валовий прибуток підприємства                                                                                                                                                            |
| Рентабельність основної діяльності                                          | $R = \frac{P}{S}$                                       | $P$ – прибуток від реалізації підприємства;<br>$S$ – собівартість реалізованої продукції                                                                                                        |
| Рентабельність продажу                                                      | $R_p = \frac{P}{N}$                                     | $P$ – прибуток від реалізації підприємства;<br>$N$ – обсяг реалізованої продукції                                                                                                               |
| Рентабельність необоротного капіталу                                        | $R_F = \frac{NI}{F}$                                    | $NI$ – чистий прибуток;<br>$F$ – вартість необоротних активів                                                                                                                                   |

| 1                                                     | 2                        | 3                                                                                                   |
|-------------------------------------------------------|--------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Рентабельність оборотного капіталу                    | $R_E = \frac{NI}{E}$     | NI – чистий прибуток;<br>E – середня вартість обігових засобів                                      |
| Рентабельність авансованого капіталу (активів)        | $ROA = \frac{NI}{F + E}$ | NI – чистий прибуток;<br>F – вартість необоротних активів;<br>E – середня вартість обігових засобів |
| Рентабельність власного (акціонерного) капіталу       | $ROE = \frac{NI}{EC}$    | NI – чистий прибуток;<br>EC – власний (акціонерний) капітал                                         |
| 4. Показники фінансового стану                        |                          |                                                                                                     |
| 4.1. Показники ліквідності                            |                          |                                                                                                     |
| Загальний коефіцієнт ліквідності                      |                          | OЗ – оборотні засоби;<br>ПЗ – поточні зобов'язання                                                  |
| Коефіцієнт швидкої ліквідності                        |                          | ГК – грошові кошти;<br>ДЗ – дебіторська заборгованість                                              |
| Коефіцієнт абсолютної ліквідності                     |                          | ГК – грошові кошти                                                                                  |
| 4.2. Показники фінансової стійкості                   |                          |                                                                                                     |
| Коефіцієнт автономії (концентрації власного капіталу) |                          | ВК – власний капітал;<br>ЗК – загальна сума капіталу підприємства                                   |
| Коефіцієнт фінансової залежності                      |                          | ЗК – загальна сума капіталу підприємства;<br>ВК – власний капітал                                   |
| Коефіцієнт маневреності власного капіталу             |                          | OЗ – оборотні засоби;<br>ПЗ – поточні зобов'язання;<br>ВК – власний капітал                         |
| Коефіцієнт фінансової стабільності                    |                          | ВК – власний капітал;<br>ДСЗ – довгострокові зобов'язання;<br>ПЗ – поточні зобов'язання             |
| Коефіцієнт фінансового левиреджа                      |                          | ДСЗ – довгострокові зобов'язання;<br>ВК – власний капітал                                           |
| 4.3. Показники ділової активності                     |                          |                                                                                                     |
| Коефіцієнт оборотності оборотних активів              |                          | P – прибуток від реалізації;<br>OЗ – оборотні засоби                                                |
| Тривалість обороту оборотних активів                  |                          | 365 – тривалість року;<br>K <sub>9</sub> – коефіцієнт оборотності оборотних активів                 |
| Коефіцієнт завантаженості активів в обороті           |                          | P – прибуток від реалізації;<br>OЗ – оборотні засоби                                                |
| Коефіцієнт оборотності активів                        |                          | P – прибуток від реалізації;<br>A – активи підприємства                                             |
| Тривалість обороту активів                            |                          | 365 – тривалість року;<br>K <sub>11</sub> – коефіцієнт оборотності активів                          |
| Коефіцієнт завантаженості активів                     |                          | P – прибуток від реалізації;<br>A – активи підприємства                                             |
| Коефіцієнт оборотності власного капіталу              |                          | P – прибуток від реалізації;<br>ВК – власний капітал                                                |
| Тривалість обороту власного капіталу                  |                          | 365 – тривалість року;<br>K <sub>13</sub> – коефіцієнт оборотності власного капіталу                |
| Коефіцієнт завантаження власного капіталу             |                          | P – прибуток від реалізації;<br>ВК – власний капітал                                                |

Система показників включає чотири групи, до яких відносять:

- ★ показники використання виробничих ресурсів. Необхідно мати інформацію про реальну ситуацію за рівнем наявності, якості та використанням виробничих запасів, матеріальних і трудових ресурсів;
- ★ показники продажу продукції. На підставі отриманих даних з оцінки використання виробничих ресурсів має бути обґрунтовано можливість підвищення рівня обсягу виробництва та реалізації продукції, зниження (або підвищення) рівня собівартості, підвищення якості продукції;
- ★ показники ефективності господарської діяльності. Класичні показники прибутку та рентабельності повинні надати відповідь про існуючий стан ефективності діяльності господарюючого суб'єкта, який пов'язано безпосередньо з показниками оцінки попередніх двох груп;
- ★ за допомогою показників фінансового стану підприємства необхідно надати відповідь на питання фінансової складової діяльності підприємства, а саме: наявність фінансових ресурсів підприємства, можливість отримання додаткових залучених коштів та їх повернення, самостійність фінансування інноваційних заходів та ін.

Комплексний системний підхід до використання представлених показників надасть можливість оцінити гнучкість підприємства та його адаптацію до зміни зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, а надалі й можливість впровадження управлінських інновацій.

## ВИСНОВКИ

Можливість впровадження управлінських інновацій на промислових підприємствах України необхідна передумова інноваційного економічного розвитку національної економіки. Для реальної оцінки існуючого стану промислових підприємств з метою оцінки їх адаптивної гнучкості в умовах, що постійно змінюються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, необхідно формування системи показників, яка надасть обґрунтування заходів щодо впровадження управлінських інновацій.

На підставі проведеного дослідження сучасних методик управлінського аналізу, автором статті виявлено ряд недоліків стосовно недостатньої уваги до інноваційної діяльності підприємств, на підставі чого пропонується система показників оцінки рівня адаптивної гнучкості промислових підприємств з метою формування управлінських інновацій. ■

## ЛІТЕРАТУРА

1. **Друри К.** Введение в управленческий и производственный учет: Пер. с англ. / Друри К. – М.: Вильямс, 2000. – 272 с.
2. **Хелферт, Эрик А.** Техника финансового анализа: Пер. с англ. / Хелферт, Эрик А. – М.: Аудит, 1996. – 663 с.
3. Учет в управлении промышленными предприятиями США: Отчет бригады американских специалистов

по вопросам учета и отчетности о поездке в США в 1950 г.: Перев. с англ. – М.: Изд. Иностран. Литературы, 1957. – 185 с.

4. **Хорнгрен Ч. Т.** Бухгалтерский учет: управленческий аспект: Пер. с англ. / Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 416 с.

5. **Скоун Т.** Управленческий учет: Как его использовать для контроля бизнеса: Пер. с англ. / Скоун Т. – М.: Аудит: ЮНИТИ, 1997. – 179 с.

6. **Шим Дж. К.** Методы управления стоимостью и анализа затрат: Пер. с англ. / Шим Дж. К., Сигел Дж. Г. – М.: Финансы, 1996. – 344 с.

7. **Эберт Х.** Анализ затрат на основе потребительской стоимости: Новые методы рационализации: Пер. с нем. / Эберт Х., Томас К. – М.: Экономика, 1975. – 190 с.

8. **Баканов М. И.** Теория экономического анализа: Учебник для студ. экон. спец. / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – 4-е изд., доп и перераб. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 415 с.

9. Экономический анализ: Учебник для вузов / [Под ред. Л. Т. Гиляровской]. – 2-е изд., доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 615 с.

10. **Ковалев В. В.** Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебник для вузов / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М.: Проспект, 2002. – 424 с.

11. **Прыкина Л. В.** Экономический анализ предприятия / Прыкина Л. В. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 407 с.

12. **Савицкая Г. В.** Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебник / Савицкая Г. В. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 336 с.

13. **Савицкая Г. В.** Методика комплексного анализа хозяйственной деятельности: Краткий курс для вузов / Савицкая Г. В. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 288 с.

14. **Алексеева А. И.** Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: Учебное пособие / А. И. Алексеева, Ю. В. Васильев, А. В. Малеева, Л. И. Ушвицкий. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 672 с.

15. **Болух М. А.** Економічний аналіз: Навч. Посібник / М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк та ін.; [За ред. Акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченко]. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.

16. **Мец В. О.** Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посібник / Мец В. О. – К.: КНЕУ, 1999. – 132 с.

17. **Мних Є. В.** Економічний аналіз на промисловому підприємстві: Навч. посібник / Мних Є. В., Бурак П. Ю. – Львів: Світ, 1998. – 207 с.

18. **Мних Є. В.** Економічний аналіз: Навч. посібник / Мних Є. В., Ференц І. Д. – Львів: Армія України, 2000. – 144 с.

19. **Чернов В. А.** Технично-економический анализ производства: Учебник для вузов / Чернов В. А. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 399 с.